

Asia: VN/10058/2020, STM053:00/2020

Lausuntopyyntö esityksestä kontaktien jäljityssovelluksen käyttöönotosta Covid-19-epidemian hallinnan tueksi

Kysymykset

1. Muistiossa esitellään mobiilisovellus tukemaan tartuntatautien jäljitystyötä ja tartuntaketjujen katkaisemista. Onko tämä tarkoituksenmukainen tapa jäljittää tartuntaketjuja?

kyllä pääosin

Avoimet huomiot koskien kysymystä 1

Uskoaksemme mobiilisovellus kannattaa ottaa käyttöön ripeästi, kuitenkin huomioiden paitsi perusoikeudet ja yksityisyys, toteutustavan hyväksyttävyyys. On tärkeää huolehtia kohtuullisesta odotusten hallinnasta, sovellus yksin on vain yksi laajassa keinovalikoimassa.

Sinänsä Vaasan sairaanhoitopiirissä pilotoidaan jo seurantasovellusta nykylainsäädännön puitteissa, joten sovelluksen toteuttaminen ja käyttöönotto on jo nykytilanteessa oikeudellisesti mahdollinen. Eikö tämän kokeilun laajentaminen voisi tulla kyseeseen?

Esityksestä ei löydy perusteita sille, miksi sovellukseen liittyvät asiat säädetään THL:n ja mahdollisesti Kelan tehtäviksi ja mitä tällä tarkalleen saavutettaisiin. Hukataanko tässä tarpeettomasti aikaa?

“Contact tracking” sijasta voisi olla hyödyllisempää puhua “proximity tracing” -termillä, joka vastaa paremmin sitä mitä yritetään tehdä, eli arvioidaan tartunnan saaneen ja muiden henkilöiden läheisyyttä, ts. mahdollista alistuneisuutta.

2. Onko esityksessä asianmukaisesti otettu huomioon henkilötietojen ja yksityisyyden suojaan liittyvät näkökohdat?

ei pääosin

Avoimet huomiot koskien kysymystä 2

Uskoaksemme ei.

Ehdotettu tapa, jossa positiiviseksi testattujen henkilöiden laitteilta tallennetaan kontaktitiedot taustajärjestelmään, on yksityisyydensuojan kannalta ongelmallinen ja johtanee laajaan arvosteluun kansalaisyhteiskunnan toimesta, kuten on käynyt erityisesti useissa Euroopan maissa.

Perustuuko sovellus esimerkiksi hajautettuun DP-3T malliin ja onko sen tarkoitus tukeutua Googlen/Applen rajapintaan (API:iin)? Missä sovelluskaupassa mobiilisovellus olisi saatavilla ja onko sovelluskaupalla henkilötietoihin tai yksityisyyden suojaan liittyviä ehtoja? Muistio vihjaa kylläkin keskitettyyn, ei hajautettuun malliin, mikä on hieman huolestuttavaa.

Älypuhelinien käyttöjärjestelmien toimittajat Google ja Apple ovat ilmoittaneet, etteivät tule tukemaan keskitettyä mallia käyttöjärjestelmätasolla, eikä tätä mallia myöskään suosittele Euroopan komissio. Siten esimerkiksi Applen laitteiden osalta keskitetty ratkaisu edellyttäisi ruudun päällä pitämistä jatkuvasti, joka ei todennäköisesti onnistu. Euroopan tietosuojaneuvoston puolestaan todennut, että datan minimointi on helpompi toteuttaa hajautetuissa järjestelmissä.

Keskitetty malli on saanut huomattavan määrän kritiikkiä kansainvälisesti ja useat maat ovatkin ottaneet käyttöön nimenomaan hajautetun mallin. Koska yhteentoimivuus on tärkeää, pääsääntöisesti tulisikin hakea malleja (kuten DP3T-protokollaan perustuva malli) jotka ovat yhteentoimivuudeltaan hyviä. Esimerkiksi Saksa ja Itävalta ilmoittivat siirtyvänsä tukemaan DP-3T -protokollaa (tämä tieto ei vielä ollut liitteessä). Jos sovellus perustuu keskitettyyn malliin, yhteentoimivuus muiden maiden, järjestelmien kanssa on vaikeaa, ja voi haitata esimerkiksi tarpeellista työmatkustamista Suomen ja Viron tai Suomen ja Ruotsin välillä.

Sovelluksen kannalta on erittäin tärkeää, että sen sisältämät algoritmit, tietomallit ja toimintalogiikka on avoimesti kansalaisten nähtävillä ja arvioitavissa. Näin voidaan varmistaa se, että se perustuu parhaaseen mahdolliseen olemassa olevaan tietoon.

Muistiossa tavoitetilan päävaiheita (Kuva 1.) ei ole avattu riittävällä tarkkuudella. Kuvassa esitetään, että tartunnan toteamisen jälkeen terveydenhuollon ammattihenkilö ilmoittaa tartunnasta henkilölle ja terveydenhuolto antaa henkilölle avauskoodin, jonka avulla kontaktitiedot voi luovuttaa taustajärjestelmälle. Luodaanko tuollainen avauskoodi siis joka tapauksessa joka ikiselle todetulle tartunnan saaneelle, riippumatta siitä onko hän kenties käyttänyt sovellusta vai ei? Vai tiedusteleeko terveydenhuolto henkilöltä sitä, onko hän käyttänyt sovellusta? Kuinka siis tarkemmin toteutetaan kytkentä sovelluksen käyttäjän ja terveydenhuollossa todetun tartunnan välillä? Myöskään hankeikkunan tietovirtoja esittelevän liitteen teksti "Kun henkilöllä A todetaan tartunta, terveydenhuollon ammattihenkilö varmentaa tartunnan ammattilaisen käyttöliittymän kautta

taustajärjestelmälle ja saa avauskoodin, jonka hän luovuttaa henkilölle A.” ei selvennä tuota riittävästi.

Muistiossa huomioidaan, että sovellus ei kerää eikä tallenna paikkatietoja. Kerrotaanko altistuneelle henkilölle kuitenkin esimerkiksi altistumisen aika? Tämä auttaa altistunutta arvioimaan tartunnan todennäköisyyttä, mutta paljastaa myös ihmisten välisten kohtaamisten yksityiskohtia.

Onko sovelluksen tarkoituksena kertoa miltä kontaktilta altistus on saatu, eli kenellä on todettu tartunta? On huomioitava, että vähän kontakteja kerryttävät käyttäjät voivat saada tuon selville joka tapauksessa. Samoin tuota tietoa on mahdollista selvittää esimerkiksi käyttämällä useita eri laitteita vaihtelevasti eri tilanteissa.

3. Onko muistiossa tunnistetut lainsäädäntömuutokset riittävät?

ei pääosin

Avoimet huomiot koskien kysymystä 3

Jos sovellus toteutetaan ns. hajautetusti, sovelluksen käyttöönotto vaatisi huomattavasti vähemmän tai mahdollisesti ei lainkaan lainsäädäntömuutoksia. Hajautetussa mallissa toisilta käyttäjiltä altistumisvaroituksen saaneet henkilöt ovat itse halutessaan terveydenhuoltoon yhteydessä, jolloin yhteydenpitoa hoidetaan nykyisen lainsäädännön puitteissa.

4. Mahdolliset yksilöidyt säädösmuutosehdotukset

-

5. Mitä hyötyjä arvioitte sovelluksella olevan ja mille tahoille?

Sovellus on hyödyllinen kansalaisille ainoastaan jos se otetaan laajasti käyttöön. Laaja käyttöönotto puolestaan vaatii avointa viestintää ja laajapohjaista yhteistyötä koko hankkeen ajan. Nähdäksemme hyödyllisempää olisi tehdä riittävän hyvää nopeasti, kuin lähteä toteuttamaan suurellisia tietojärjestelmähankkeita.

Kansalaiselle (sovelluksen käyttäjälle) sovellus voi toimia mm. oman altistumis- ja sairastumisriskin arviointiin sekä mm. Viranomaisviestintään. Ensijainen hyöty kuitenkin olisi, että henkilö osaa hakeutua testiin ja terveydenhuollon piiriin. Olennaisinta myös sovelluksessa onkin auttaa ja ohjeistaa käyttäjiä, ei seurata heitä millään tavoin.

Hyödyt terveysviranomaisille ovat ennen kaikkea epäsuoria, ts. kun altistuneet henkilöt vapaaehtoisesti ottavat yhteyttä, heidät saadaan terveydenhuollon piiriin.

Jokainen osittainenkin rajoitusten purku edistää taloutta ja elämän laatua. Sovellus voi auttaa liikkumisrajoitusten hallitussa purkamisessa nopeammin kuin ilman sovellusta.

6. Millaisia riskejä valmisteluun tai sovelluksen käyttöön voi kohdistua?

Avoimen valmistelun ja vuorovaikutuksen puute:

Kansalaisyhteiskunta tulisi saada mukaan vahvemmin, paitsi lisäämään luottamusta, myös edistämään sovellukseen liittyvää viestintää. Sovelluksen valmistelu on toistaiseksi ollut erittäin suljettua.

Vaikka Suomessa luotetaankin viranomaisiin lähtökohtaisesti, on kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen pystyttävä varmistamaan, että luottamuksellisten tietojen suoja on huomioitu nyt ja jatkossa. Suosittelemme kansalaisjärjestöjen mukaan ottamista, kuitenkin niin, ettei aikataulu vaarannu.-

Sovelluksen toimivuus ja hyödyllisyys:

Ei ole vielä tutkittua tietoa miten hyvin sovellus voi toimia käytännössä. Koska kustannus ei ole valtava, ja koronaviruksen aiheuttamat kustannukset puolestaan valtavat, taloudellinen riski kannattaa ottaa. Viestinnässä on syytä olla tarkka, ettei synny vääriä, liioiteltuja olettamia sovelluksen merkityksestä

Toteutusprojektin viivästyminen:

Itse sovellus ei ole käsityksemme ja sovelluksen toteutusta tutkineiden tahojen mukaan kovinkaan vaikeaa toteuttaa. Ongelmaksi voi kuitenkin muodostua esimerkiksi erilaiset järjestelmäintegraatiot. Toteutus, joka vaatisi vähemmän lainsäädäntömuutoksia, olisi siten aikatauluriskin hallinnan näkökulmasta toivottavampi.

Sovelluksen matala käyttöönottoaste:

Sovelluksen latausmääränä 60% on erittäin korkea ja haastava tavoite. Kuinka hyvin sovellus toimisi vaikkapa 20% tai 40% peitolla. Saadaanko tiettyjä erityisryhmiä tavoitettua poikkeuksellisen hyvin? Nähdäksemme laajan käyttöönoton edellytys on laaja yhteistyö viestinnässä ja onnistunee vain yhteistyössä yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Sovelluksen hyväksyttävyyden on heikko - siihen ei luoteta:

Luottamus on keskeinen edellytys sille, että teknologiaratkaisut hyväksytään kansalaisten keskuudessa ja että ne otetaan laajasti käyttöön. On ymmärrettävää, että suhtaudumme terveellä kriittisyydellä viranomaisiin ja suuryrityksiin ja siksi avoimuus on ensiarvoisen tärkeää. Lisäksi on tärkeää, että ainoastaan tarvittua tietoa kerätään ja että tiedot hävitetään kun niitä ei enää tarvita. Tietoa ei myöskään ole välttämättä tarpeen luovuttaa viranomaiselle, sillä *olennaista kriisissä onkin auttaa ja ohjeistaa kansalaisia, ei seurata heitä*. Kansalaisilla tulee olla paitsi

mahdollisuus hallita henkilötietojensa käyttöä ja antamia suostumuksia helposti, myös tosiasiallinen mahdollisuus kieltäytyä sovelluksen käytöstä ylipäätään.

Lainsäädännön pysyvyys:

Tietojen säilytys:

On ollut vaikea ymmärtää kuinka pitkään tosiasiallisesti tietoja on tarkoitus säilyttää ja miten varmistetaan siitä, että ne tuhoetaan asianmukaisesti.

Sovellus ei tavoita erityisryhmiä:

Sovelluksen käyttöönottoa suunniteltaessa tulisi huomioida laajasti eri erityisryhmät, ja etsiä keinoja tavoittaa näitä. Yksi sovellus ei tavoita kaikkia vaan voidaan hyvin tarvita useita eri sovelluksia. Lisäksi on hyvä huomioida kieliversiot, pelkkä suomen- ja ruotsinkielinen sovellus ei riitä.

7. Muut huomiot muistiosta ja liitteestä. Voit esittää myös näkemyksiä jäljitysprosessissa tarvittavaan tiedonhallinnan ja tietojärjestelmien kehitykseen.

MyData Global ry on palkittu, Suomessa päämajaansa pitävä kansainvälinen järjestö, jonka tarkoituksena on parantaa ihmisten omia henkilötietojaan koskevaa itsemääräämisoikeutta ja auttaa luomaan henkilötiedon eettiseen hyödyntämiseen perustuvaa uusia innovaatioita. Järjestö perustettiin marraskuussa 2018 ja sen jäsenenä on lähes 100 organisaatiota ja 600 yksityishenkilöä yli 50 maasta ja kuudesta maanosasta.

MyData Global ry:n näkemyksen mukaan hajautetun ratkaisun toteutuksella on merkittävästi paremmat onnistumisen mahdollisuudet. Hajautetun ratkaisun hyötyjä ovat muun muassa:

- Hyväksyttävämpi kansalaisten, eli loppukäyttäjien, taholta
- Matkapuhelinten käyttöjärjestelmien tasolla tuettu (Google, Applen tukema)
- Euroopan komission suositusten mukainen
- Parempi yksityisyydensuoja
- Vähemmän lainsäädännön muutostarpeita
- Nopeammin toteutettavissa, alhaisemmilla kustannuksilla
- Paremmin kansainvälisesti yhteentoimiva

On hyvä huomioida myös se, että vastaavansuuntaisia sovelluksia voi tulla useita. Tämä saattaa olla jopa tarkoituksenmukaista, sillä eri sovelluksilla voi olla eri käyttäjät, ja jos yhteentoimivuus on huomioitu, voidaan saada laajempi käyttäjäpeitto.

Sovellus tulisi toteuttaa avoimena lähdekoodina, sillä avoin lähdekoodi parantaa sovelluksen luotettavuutta (kansalaisten silmissä) ja tietoturvallisuutta.

Sovelluksen tuottaminen tulee tehdä ketteriä ohjelmistotuotanto-menetelmiä hyödyntäen aloittaen kaikista tärkeimmistä ominaisuuksista, jolloin aikatauluriskejä voidaan pienentää. Sovelluskehityksessä on varmistettava kehitystiimin riittävä mobiilisovellusten kehityskokemus ja hyvät referenssit jo onnistuneista toteutuksista. Jos sovelluksesta tulee epävakaa, virtaa liikaa syövä, liikaa tilaa vaativa tai muuten epämukava, jo muutenkin haasteellinen 60% käyttöaste tulee olemaan täysin mahdoton.

Toimeenpanon alustavaa kustannusarviota olisi tarpeen avata tarkemmin. Jos esim. THL käyttää 400 000 € parissa kuukaudessa, kuluvatko nuo palkkoihin? Minkälainen konsortio on tarkoitus rekrytoida? Kuinka varmistetaan, että se porukka toimii? Entä palveluntuottajan 3,2 milj. euroa? Minkälaisella väkimäärällä tuollainen raha saataisiin poltettua parissa kuukaudessa ja kuinka sen koordinointi onnistuu? Kun otetaan vielä huomioon, että pohjalla on siis runsaasti avoimen lähdekoodin toteutusta. Tältä osin riskit vaikuttavat suurilta, ja jopa siltä, että pienemmällä toteutusbudjetilla voisi päästä parempaan lopputulokseen. Arvioimme, että itse sovelluskehitykseen tarvittaisiin siis vähemmän rahaa, sen sijaan viestintä eri muodoissaan vaatinee arvioitua enemmän.

Sovellus on hyödyllinen kansalaisille ainoastaan jos se otetaan laajasti käyttöön. Laaja käyttöönotto puolestaan vaatii avointa viestintää ja laajapohjaista yhteistyötä koko hankkeen ajan - tarvitaan paitsi hallinnon avointa yhteistyötä, myös yksityistä sektoria, kansalaisyhteiskuntaa ja tutkimuslaitoksia.

Ropponen Teemu
MyData Global ry